

НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ МИСТЕЦТВА ТА ОСВІТИ
Міжнародна науково-практична онлайн-конференція
«Мистецька освіта: виклики та перспективи»

4. Швець І. Б. Педагогічні основи виховання співочих навичок на заняттях з естрадного співу у студентів музично-педагогічного факультету. *Наукові записки. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 15.* Вінниця: ВДПУ, 2005. С. 158–159.

5. Braterstwo – Małopolska Fundacja Przyjaźni Polsko-Ukraińsko-Słowackiej. URL <https://spis.ngo.pl/136846-braterstwo-malopolska-fundacja-przyjazni-polsko-ukrainsko-slowackiej>

6. Muzyka O., Lopatiuk Y., Belinska T., Belozerskaya A., Shvets I. Art education in the context of the modern educational process. *Universal Journal of Educational Research*. 2020. Vol. 8(11D). 63-68 pp. URL : <http://surl.li/rbtmj>

DOI:

**МИСТЕЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ
ТА ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ**

Марущак О.В., кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті проаналізовано мистецтво як унікальний, універсальний та потужний інструмент міжкультурного діалогу та формування толерантності в умовах посилення глобалізаційних процесів і зростання етнокультурної різноманітності суспільств. Зазначено, що естетичне сприйняття активує культурну емпатію, сприяє децентралізації свідомості та переносить розуміння культурної відмінності з раціонального на емоційно-ціннісний рівень, руйнуючи етноцентризм і поверхневі стереотипи. Для сталого формування толерантності запропоновано такі засоби, як організація спільних мистецьких проєктів і систематична інтеграція міжкультурних мистецьких програм в освіту, а мистецьку дипломатію визначено як стратегічний напрям міжнародної політики.

Ключові слова: мистецтво, міжкультурний діалог, толерантність, культурна емпатія, культурна відмінність, мистецька дипломатія.

Abstract. The article analyzes art as a unique, universal and powerful tool for intercultural dialogue and the formation of tolerance in the context of increasing globalization processes and the growth of ethnocultural diversity of societies. It is noted that aesthetic perception activates cultural empathy, contributes to the decentralization of consciousness and transfers the understanding of cultural difference from the rational to the emotional-value level, destroying ethnocentrism and superficial stereotypes. For the sustainable formation of tolerance, such means as the organization of joint art projects and the systematic integration of intercultural art programs into education are proposed, and art diplomacy is defined as a strategic direction of

international policy.

Keywords: *art, intercultural dialogue, tolerance, cultural empathy, cultural difference, art diplomacy.*

В умовах посилення глобалізаційних процесів та інтенсифікації міжкультурної взаємодії, що супроводжуються зростанням соціальної та етнокультурної різноманітності суспільств, виникає стратегічна необхідність у пошуку ефективних, неконфліктних механізмів для забезпечення мирного співіснування та взаєморозуміння [1, 2, 3]. Традиційні політичні та економічні формати діалогу часто є недостатніми для подолання глибоких культурних упереджень і стереотипів. У цьому контексті мистецтво постає як унікальний, універсальний та потужний інструмент, здатний прокладати шляхи до порозуміння, оминаючи мовні, ідеологічні та соціальні бар'єри. Актуальність аналізу ролі мистецтва як засобу формування толерантності зумовлена його прямою апеляцією до універсальних людських емоцій та естетичного досвіду, що створює оптимальні умови для децентралізації свідомості та усвідомлення спільності гуманістичних цінностей.

Мистецтво, на відміну від вербальної мови, оперує системою візуальних, аудіальних і кінетичних образів, які мають меншу культурну зумовленість і більшу здатність до емоційного резонансу. Художній твір (музична композиція, скульптура чи танець) викликає безпосередню емоційну реакцію, що є зрозумілою для представників різних етносів. Ця естетична універсальність забезпечує функціонування мистецтва як «третьої мови», що створює спільне емоційне поле з можливим інклюзивним і рівноправним діалогом. Безпосереднє звернення мистецтва до універсальних архетипів і спільних людських переживань (радість, біль, любов, втрата) робить його ідеальним посередником у тих ситуаціях, де пряма вербальна комунікація ускладнена або обмежена політичними чи історичними чинниками.

Сприйняття мистецтва іншої культури вимагає від реципієнта ментальної та емоційної готовності до прийняття іншого світогляду. Мистецький твір пропонує поглянути на дійсність очима митця, який є носієм іншої культурної традиції. Це сприяє децентралізації свідомості, тобто виходу за межі власного етноцентризму та усвідомленню відносності власних культурних норм [2]. У процесі переживання художнього образу людина отримує можливість етичного та емоційного «занурення» у

незнайомий контекст без відчуття загрози, що є основним етапом у формуванні культурної емпатії. Мистецтво виконує роль безпечного простору для первинного контакту з «іншим».

Емоційно-естетичне сприйняття є потужним активатором співпереживання (емпатії), що є основою толерантності. Наприклад, драматичне мистецтво чи кінематограф дають змогу глядачеві ідентифікувати себе з персонажами іншої культури, переживаючи їхні життєві колізії. Цей процес перенесення емоцій руйнує абстрактне уявлення про «іншого», перетворюючи його на конкретну особистість із зрозумілими переживаннями. Емпатія, викликана мистецтвом, сприяє гуманізації представників іншої культури, що є необхідною умовою для зменшення ксенофобії та упереджень. Таким чином, мистецтво переносить сприйняття культурної відмінності з раціонального (і часто конфліктного) рівня на емоційно-ціннісний.

Кожен художній твір є носієм глибинного культурного коду, що містить символіку, міфи, історичні наративи, релігійні та філософські основи спільноти. У міжкультурному діалозі твори мистецтва стають артефактами-ключами, які стимулюють вивчення та обговорення цих кодів [3]. Розуміння символіки традиційного орнаменту, музичного ладу чи танцювального руху є фактичним освітнім процесом, який сприяє осмисленню логіки функціонування іншої культури. Таке декодування зумовлює руйнування поверхневих стереотипів і заміщення їх глибоким, контекстуальним знанням. У цьому контексті мистецтво виконує комунікативно-дидактичну функцію, трансформуючи незнання на знання, а байдужість на повагу.

Толерантність у сучасному розумінні – це не просто пасивна терпимість до існування іншої культури, а активне визнання її цінності та права на існування у всьому її різноманітті. Мистецтво стимулює саме цей активний рівень толерантності. Знайомство з шедеврами світового мистецтва демонструє, що істина та краса можуть мати безліч форм і виражень. Цей досвід сприяє формуванню плюралістичного світогляду, в якому культурна відмінність сприймається як ресурс для збагачення, а не як джерело конфлікту.

Зустріч із чужим мистецтвом обов'язково викликає саморефлексію. Порівняння власних естетичних та етичних норм з нормами, що відображені у творах іншої культури, дає змогу людині критично оцінити власні

культурні установки, усвідомити їх історичну та соціальну зумовленість, а отже, їх відносність. Це призводить до глибшого розуміння як власної, так і чужої ідентичності. Цей процес є важливим для подолання етноцентризму та формування критичного мислення, які є невід'ємними складовими міжкультурної компетентності та зрілої толерантності.

Ефективним засобом перетворення теоретичного діалогу на практичну взаємодію є організація спільних мистецьких проєктів (міжнародні резиденції, фестивалі, колаборації в музиці, театрі, візуальному мистецтві). Під час спільної роботи митці різних культур мають не лише обговорювати, а й узгоджувати художні підходи, знаходити спільну мову у контексті творчості та компроміси між різними естетичними традиціями. Спільна мета – створення цілісного художнього продукту – вимагає взаємної поваги та функціонального прийняття відмінностей. Це перетворює мистецький простір на лабораторію соціальної інтеграції, де культурна різноманітність стає джерелом синергії, а не розколу.

Для забезпечення сталого формування толерантності необхідна систематична інтеграція міжкультурних мистецьких програм у формальну та неформальну освіту. Навчальні курси з історії світової культури, які акцентують увагу на взаємозв'язках і взаємовпливах мистецьких традицій, майстер-класи з традиційних мистецтв різних народів та проєктно-орієнтовані завдання, що передбачають міжкультурну комунікацію, підвищують міжкультурну компетентність молоді. Застосування арт-педагогіки та культурно-орієнтованого підходу в освітньому процесі доводить свою ефективність у зниженні рівня упереджень і розвитку навичок міжособистісної комунікації в різноманітному середовищі.

У сучасному світі стратегічним напрямом міжнародної політики має стати мистецька дипломатія (культурна дипломатія). Підтримка міжнародних культурних обмінів, фінансування спільних творчих ініціатив і створення незалежних платформ для митців з конфліктних регіонів є інвестицією у довгострокову глобальну безпеку та стабільність. Забезпечення вільного доступу до різноманітного мистецького контенту, особливо в умовах цифрового середовища, вимагає зусиль щодо реалізації переходу від простого технічного доступу до глибокого осмислення та взаємодії. Мистецтво, як носій гуманістичних ідеалів, є надійним фундаментом для побудови стійкого, мирного та багатоманітного глобального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.В., Висоцька О.В. Культурологічний підхід як методологічна основа поліхудожньої освіти бакалаврів образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації. *Українське мистецтво у світовому культурному просторі: історія, сучасність та перспективи розвитку*: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця 18-19 березня 2025 р.) / Лазаренко Н.І. (голова) та ін. [Електронний ресурс]. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2025. С. 166-172.
2. Марущак О.В., Довгаль Є.І., Нагорна Д.В. Модернізація поліхудожньої освіти засобами культурологічного та синергетичного підходів. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 25-27.
3. Марущак О.В., Красильникова І.В. Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців галузі художньо-педагогічної освіти. *Філософія культурно-мистецької освіти*: матеріали III Всеукр. наук. конф., м. Київ, 28 бер. 2024 р. Київ, 2024. С. 94-97.

DOI:

**СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПАТРІОТИЗМ» І ПАТРІОТИЧНЕ
ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ**

Омелянчук В.В., здобувач II магістерського рівня вищої освіти
Науковий керівник: Омельченко А.І., кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті розглядається поняття «патріотизм» в українській педагогіці. Особлива увага приділяється аналізу засобам патріотичного виховання, напрямам та підходам. Було визначено, що є предметом патріотичного виховання, а важливу роль відіграє у цьому процесі праця вчителя.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді..

Abstract. The article examines the concept of "patriotism" in Ukrainian pedagogy. Special attention is paid to the analysis of means of patriotic education, directions and approaches. It was determined what is the subject of patriotic education, and the teacher's work plays an important role in this process.